

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЇ ЯК ОБ'ЄКТА ІННОВАЦІЙНОГО ПРАВА

Юлія Атаманова,

старший науковий співробітник лабораторії передачі прав на об'єкти інтелектуальної власності НДІ інтелектуальної власності, асистент кафедри господарського права Національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

Останнім часом в широких колах громадськості досить активно обговорюється питання інноваційного шляху соціально-економічного розвитку України. Причому, воно стало предметом роздумів та досліджень на різних рівнях: економічному, юридичному, політичному й, навіть, соціальному.

Інновації як об'єкт правового регулювання можна віднести до об'єктів останнього покоління, які увійшли до правової сфери лише у минулому столітті. На відміну від традиційних речових об'єктів цивільного права, фізична форма існування яких, необхідність визнання володільців та приватне використання викликали потребу у встановленні їх правового статусу та режиму обігу, а також навіть від таких об'єктів *sui generis*, як об'єкти права інтелектуальної власності, включення яких до сфери правового регулювання відбувалося поступово у зв'язку із активним розвитком творчих, розумових, інтелектуальних здібностей людини, науково-технічною революцією, а пізніше й масштабною індустріалізацією, що мало наслідок виникнення та розповсюдження особливих нематеріальних благ — об'єктів авторського та суміжних прав, об'єктів промислової власності та засобів індивідуаліза-

ції, інших нетрадиційних об'єктів інтелектуальної власності, введення інновацій до правового кола детерміновано, перш за все, потребою держави у максимально ефективному використанні наявних, часто обмежених ресурсів, інтелектуального потенціалу нації для подолання спадів в національній економіці, переснащення виробництва та здійснення якісного ривка у соціально-економічному і науково-технологічному розвитку країни. Можна сказати, що виникнення такого об'єкту правового регулювання, як інновації, відбулося не з "низів", тобто породжене не потребою у правовому оформленні вже існуючих відносин або відносин, які об'єктивно складаються, які породжені загальноцивілізаційними тенденціями та вимогами розвитку, а з "верхів" — введене державною владою з власної ініціативи для стимулювання прогресивного руху та зростання країни за допомогою використання досягнень науково-технічного прогресу, причому з урахуванням інтересів суб'єктів господарювання щодо державної підтримки їх ініціатив із запровадження та реалізації нових ризикових проектів.

Така детермінованість правового регулювання **інновацій** як самостійного об'єкта зумовлює покладання

на нього й особливого **функціонально-правового навантаження, яке має реалізовуватись через законодавчо встановлені правові норми.** Причому саме досягнення за допомогою правового інструментарію здійснення інноваціями покладених на них функцій має слугувати показником, критерієм ефективності законотворчої діяльності в інноваційній сфері.

Але *законодавець*, встановлюючи правові норми щодо здійснення інноваційної діяльності та стимулювання інноваційної активності, *не спромігся з самого початку провести функціонально-правовий аналіз інновацій* — діє, як правило, виходячи з нагальних потреб без попереднього системного прогнозування наслідків своєї діяльності. Більше того, *навіть, юридичною науковою думкою не проведено дослідження та не надано матеріал з визначення змісту функціонально-правового навантаження інновацій.*

Така прогалина в системі правового регулювання інноваційної діяльності, з одного боку, *призводить до неповноти розуміння змісту та значення інновацій, що зумовлює частковість законотворчої діяльності з цих питань*, а з іншого, — *не дає можливості проаналізувати ефективність останньої та визначити напрямки та заходи її підвищення.* Саме зазначені причини розкривають **актуальність проблеми встановлення функціонально-правового навантаження інновацій, затування з вирішенням якої щороку призводить до розмивання та відсутності чітких критеріїв виконання інноваційноорієнтованої стратегії соціально-економічного розвитку.**

Крім того, питання визначення функцій інновацій є вирішальним

ще для такої *проблеми, як встановлення законодавчих вимог до інновацій та критеріїв включення об'єктів інтелектуальної власності до їх складу.* Слід зазначити, що, незважаючи на досить пильну увагу до питань інноваційної діяльності (зокрема, безпосередньо до них зверталися Н. Барбашова, Д. Висоцький, М. Гаман, В. Гусев, П.П. Крайнев, Н.М. Мироненко, С.Ф. Ревуцький, І.І. Рудченко, О.Д. Святоцький, В.І. Цигилик та інші), *і відсутнє правове дослідження щодо співвідношення інновацій з об'єктами інтелектуальної власності, аналіз останніх на здатність входити як структурний елемент до складу інновацій.*

Відповідь на ці питання може бути отримана за умови **визначення функцій інновацій, встановлення для їх реалізації законодавчих вимог до характеристик інновацій, а також проведення аналізу об'єктів інтелектуальної власності на відповідність останнім.** За такого підходу стає можливим, на наш погляд, виявити всі найбільш значущі особливості інновацій, без чого не може бути досягнутим завдання створення ефективного механізму правового регулювання національної інноваційної системи.

Враховуючи зазначені вище прогалини в законодавчому регулюванні та науковому матеріалі, за мету даної наукової публікації ставиться вирішення наступних питань: **функціональні особливості інновацій, вимоги до їх характеристик для законодавчого забезпечення виконання функціонального навантаження, а також визначення об'єктів інтелектуальної власності, що здатні входити до складу інновацій.**

Інновації як доведені до рівня впровадження та реалізовані безпо-

середньо в виробничому процесі результати фундаментальних та/або прикладних досліджень, які містять об'єкти інтелектуальної власності, повинні характеризуватися, насамперед, певною новизною, порівняно із існуючими та використовуваними продуктами, методами, процесами, яка може бути абсолютною у світі чи локальною у межах країни. Завдяки такій своїй властивості впровадження інновацій означає фактичний інтелектуальний крок держави та внесок до світового науково-технічного прогресу. Більш того, кожна інновація, базуючись на досягненнях світової науки та загальнолюдських знаннях, становить черговий матеріал — нові знання, нові навички та нову інформацію для наступних досліджень та розробок, що надає підстави віднести їх до категорії суспільних благ. Тому не буде помилкою називання **першою функцією інновацій реалізацію наукового потенціалу та забезпечення інтелектуального розвитку держави, тобто інтелектуально-інформаційну функцію.**

Будь-які розробки та нові рішення мають суспільне значення лише в тому випадку, якщо вони впроваджуються та приносять практичні результати у вигляді нової чи удосконаленої продукції (в тому числі, яка далі залучається до виробничого процесу як засоби виробництва) або нових чи удосконалених технологій, оскільки не просто відбувається якісне підвищення рівня матеріального забезпечення населення, а закладається підґрунтя нової технічної та технологічної бази для різних галузей народного господарства країни. З позиції державних інтересів лише за умови практичного використання інновацій можна

вести мову про науково-технічний розвиток країни та можливість її переходу до вищих технологічних укладів. Як відзначає Д. М. Стеченко, науково-технічний прогрес справляє різний вплив на економічний розвиток: в одній частині сфер, галузей господарства, навіть окремих виробництв ним зумовлюється перехід до нових, більш прогресивних методів видобутку і переробки вихідних продуктів (типів технологій); зміну структури і параметрів зв'язків з іншими галузями господарства (виробництвами); випуск принципово нових видів продукції; в другій частині він зумовлює еволюційні зміни: поліпшення параметрів діючих технологій, техніки, що застосовується для випуску продукції [1; с. 40]. Зазначена роль інновацій дозволяє констатувати наявність у них такого функціонального навантаження, **як стимулювання техніко-технологічного розвитку держави (техніко-технологічна функція).**

Інновації як практичні форми втілення досягнень науково-технічного прогресу не можуть не відзначатися на економічних показниках, причому як на індивідуальному, так і на локальному (регіональному) й загальнодержавному рівнях. На думку М. Портера, для постійного підвищення рівня продуктивності праці необхідний постійний процес створення інновацій та їх впровадження у виробництво. Високий інноваційний потенціал є передумовою досягнення країною добробуту населення [2; с. 70]. Впровадження нововведень на виробництві потребує значних капіталовкладень, які за наявності сприятливих загально-економічних умов, державної підтримки та необхідного рівня правового забезпечення призводять до

позитивного економічного ефекту: підвищення рівня продуктивності праці, мінімізації витрат за рахунок удосконалення технологічних процесів, удосконалення якості та розширення асортименту продукції, завоювання нових ринкових позицій, отримання додаткового прибутку. В такому аспекті інноваційний проект виступає як інвестиційний, але з більш високою вартістю, тривалістю, складністю, ступенем невизначеності параметрів та результатів, а також ризиковості. Для інвесторів фінансування таких проектів буде економічно виправданим лише за умови отримання ними економічних "дивідендів" в різних формах, забезпечення що повинно потрапити до безпосередньої уваги законодавця для залучення приватного капіталу до інноваційних процесів. Економічний підйом господарюючих суб'єктів як наслідок здійснення інвестування в інновації не може не вплинути на соціально-економічну ситуацію в країні в цілому, бо це означає підвищення рівня зайнятості та забезпеченості громадян, насичення внутрішнього ринку новою технологічною продукцією та підвищення її конкурентоспроможності на геоелектронічному просторі, а також збільшення надходжень до прибуткової частини державного (регіонального) бюджету. Таким чином, з економічної точки зору інвестування у розробку та впровадження інновацій повинно виконувати функцію підвищення продуктивності праці, виробництва, причому як на мікро-, так і макрорівні, стимулювати економічне зростання як суб'єктів господарювання, так і держави в цілому. Іншими словами, **інновації здатні виконувати інвестиційну функцію в широкому розумінні, право-**

ва реалізація якої повинна стати предметом постійних турбот законодавця.

Будучи залученими до господарського обороту інновації набувають особливого значення як ефективного фактору конкурентної боротьби на ринку. Впровадження нововведень — це загальноновизнаний шлях для отримання переваг у конкурентній боротьбі. Якісне удосконалення виробничого процесу або товару, що випускається, надає їх виробникам шанс підвищити попит на свій товар, а як наслідок — й рівень конкурентоздатності продукції завдяки зниженню енерго- та матеріалоемності, засвоєння нової сировини, технологій, покращенню споживчих властивостей. Хоча, як справедливо зазначає А.В. Савчук, для ситуації із розробки та впровадження у виробництво продуктивної інновації присутня невизначеність у реакції потенційних ринків збуту на продукт із новими споживчими властивостями [3; с. 69]. Немаловажливу роль у підвищенні конкурентоздатності продукції, виробленої із застосування інновацій, належить об'єктам інтелектуальної власності, що входять до складу інновацій як базовий елемент. Закріплення виключних прав інтелектуальної власності на результати творчої, розумової діяльності, по суті, означає визнання державою монопольних прав на них за їхніми правоволодільцями через юридичну заборону їх несанкціонованого використання іншими особами. Такі виключні права на центральний елемент інновацій — певний об'єкт інтелектуальної власності — створює передумову для монопольного володіння інноваційними технологіями або випуску нової продукції, що призводить до набуття за-

конної та охоронюваної державою конкурентної переваги на відповідному ринку товарів (послуг) суб'єктом господарювання, який є власником інновації, з можливістю застосування державного примусу до порушників їх прав. Крім того, як підкреслюють А.Н. Єлисеєв та І.Є. Шульга, поряд із монопольним стимулом створювати, з метою дістати монопольний прибуток, існує конкурентний стимул створювати з метою недопущення втрат, які невідмінно сталися б за відсутності інноваційної діяльності [4; с. 108]. І.В. Пилипенко визнає за інноваціями значення другого критерію конкурентоздатності (після продуктивності праці або дешевої робочої сили, які є, на його думку, першими критеріями), у зв'язку з їх здатністю до безпосереднього підвищення продуктивності праці та якості товарів та послуг, що виробляються, а крім того, — значного підвищення рівня життя населення, на відміну від перших [2; с. 384]. Такі особливості **інновацій** надають підставу для виокремлення їх **конкурентної функції**.

Таким чином, підсумовуючи значення інновацій для розвитку країни та враховуючи цілі, які ставляться державою при впровадженні заходів із стимулювання та підтримання проведення інноваційної діяльності, можна відзначити такі **основні функції інновацій, як інтелектуально-інформаційна, техніко-технологічна, інвестиційна та конкурентна**. Безумовно, можна виокремити й інші напрямки функціонального навантаження інновацій, але вважаємо, що саме зазначені вище мають відігравати визначальну роль при встановленні особливостей правового регулювання таких об'єктів. Крім того, на-

звані функції зумовлюють склад інновацій та критерії входження до них об'єктів інтелектуальної власності.

Будь-який об'єкт може виконувати покладені на нього функції лише за умови наявності в нього певних властивостей, які забезпечують досягнення результатів у розрахованому напрямку. Тому наявність певних характеристик у низки об'єктів стає підставою для їх об'єднання у єдину групу та поширення на них загального правового статусу. Іншими словами, наявність в об'єктів загальних властивостей, які необхідні для виконання певних функцій, розрахованих законодавцем, є підставою включення об'єктів до одного класу об'єктів правового регулювання.

Покладання на інновації інтелектуально-інформаційної, техніко-технологічної, інвестиційної та конкурентної функцій зумовлює пред'явлення об'єктам, потенційно здатним набути статусу інновацій, певних вимог для досягнення поставлених цілей, відповідність яким свідчить про наявність в них необхідних для інновацій властивостей. Такими **вимогами до інновацій**, а також відповідними їх характеристиками (властивостями) повинні бути:

- а) наявність **новизни**, як мінімум локальної (в межах території України);
- б) суттєве підвищення якісних характеристик товару та/або виробничих процесів (технічних характеристик/технологічних операцій), що забезпечить реалізацію інтелектуального потенціалу нації та надасть можливість подальшого просування до інформаційного суспільства;

- в) **промислова придатність**, яка надає можливість використання нововведень в реальному секторі економіки країни та здійснення її структурної та техніко-технологічної перебудови як підґрунтя переходу до вищих технологічних укладів;
- г) **економічна доцільність впровадження** інновацій, тобто обґрунтований розрахунок на позитивні економічні результати від їх реалізації, які повинні виправдати інвестиції, вкладені у виконання інноваційного проекту;
- д) **формальна визначеність та документальна оформленість** результатів досліджень чи розробок та інноваційних об'єктів, що необхідно для впевненості в наявності завершених результатів досліджень чи розробок, ясного уявлення про сутність, умови реалізації та наслідки впровадження інновацій;
- е) **наявність у складі інновацій об'єктів інтелектуальної власності, виключні права на які підтверджуються правостановлюючими (правоохоронними) документами**, для гарантування монопольних прав на них правоволодільців та їхнього захисту.

Інновації, будучи породженням розумової, творчої діяльності людини, основним своїм елементом повинні мати об'єкти інтелектуальної власності. Але не кожен з них здатен забезпечити виконання інноваціями покладених на них функцій, тобто не всі з них здатні забезпечити відповідність інтелектуальних продуктів встановленим до інновацій вимогам, що означає фактичну неможливість розроблення на їх підставі інноваційних об'єктів та

впровадження як інновацій. Тому властивості інновацій (що закріплюються як законодавчі вимоги до них), по суті, виступають критеріями, які визначають включення об'єктів інтелектуальної власності до складу інновацій.

Аналіз кожного з об'єктів інтелектуальної власності, визначених чинним законодавством, зокрема ст. 420 ЦКУ [5], на відповідність критеріям (властивостям) інновацій яскраво виявляє ті з них, які можуть становити основні елементи інновацій. Повністю відповідають характеристикам інновацій такі об'єкти інтелектуальної власності, як:

- винаходи;
- корисні моделі;
- компонування (топографії) інтегральних мікросхем;
- сорти рослин;
- породи тварин.

Потенційно можуть входити до інновацій комп'ютерні програми та бази даних, а також ноу-хау — їх рівень може відповідати критерію новизни (локальної або абсолютної) із формальною фіксацією сутності (тобто із документальним чи іншим способом оформленням), а промислове впровадження виступати головним призначенням їх розробки, причому економічно виправданим та доцільним. Але монопольні права на зазначені об'єкти не можна вважати достатньою мірою захищеними у зв'язку із відсутністю їх обов'язкової державної реєстрації та правоохоронного документа, який підтримується державою з можливістю застосування примусу щодо порушників монопольних прав, що з нього випливають.

В цьому аспекті питання віднесення комп'ютерних програм та баз даних до складу інновацій як основ-

них елементів фактично наштотується на неодноразово обговорюване питання про сутність даних об'єктів як об'єктів авторського права чи об'єктів промислової власності. За теперішнім законодавчим підходом вони визнаються об'єктами першої групи прав інтелектуальної власності (авторського права), у яких правовою охороною користується не сутність, а форма. Авторське право на комп'ютерні програми виникає внаслідок факту їх створення, без підтримання будь-яких формальностей, а факт авторства переважно визначається за наявності відповідного згадування в опублікованій роботі [6; с. 204].

Але вже непоодинокими є пропозиції про перегляд такої позиції та встановлення поряд із охороною за допомогою авторського права патентної системи охорони для комп'ютерних програм та баз даних як об'єктів, що є результатами інтелектуальної, а точніше технічної, діяльності та й не просто за формою, а, насамперед, по суті. Маючи технічну сутність, комп'ютерна програма направлена, як правило, на вирішення якоїсь технічної задачі і задовольняє функціональні потреби, виступає засобом виробництва, на відміну від інших об'єктів авторського права, які задовольняють естетичні потреби і мають викликати відповідні емоційні почуття (зокрема, по своїй економічній суті літературний твір є засобом споживання) [6; с. 203].

В інформаційному суспільстві головним інструментом в роботі людей "розумової праці" є комп'ютери, а тому їх надійна та безперебійна робота дозволить максимально підвищити продуктивність праці користувачів цієї техніки [7; с. 323]. За

умов активної комп'ютеризації та інформатизації суспільства розвиток комп'ютерних технологій та програмного забезпечення, безумовно, повинен бути одним з основних напрямків інноваційної діяльності. Але потреба чіткого документального оформлення інновацій для забезпечення їх реалізації, здійснення управління та контролю за інноваційними процесами, необхідність забезпечення надійного захисту сутності нових рішень в цілях збереження конкурентних переваг та надання інвестиційної привабливості проектам із їхнього впровадження зумовлює постановку питання про введення для комп'ютерних програм та баз даних окремої реєстраційно-формальної системи та поширення правової охорони в цілому на їх зміст та форму із наданням йому дещо нового звучання. Такі зміни в законодавчому підході спрямованні на забезпечення суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана із створенням комп'ютерних технологій та програмного забезпечення, гарантій повноцінного захисту їх прав на розробки в цілому, а також впевненості в економічній доцільності такої діяльності.

Можливість введення реєстраційно-формальної системи охорони прав на комп'ютерні програми, бази даних, програмне забезпечення зумовлена декількома причинами. З одного боку, програми становлять записи послідовності команд на будь-якому носії даних, включаючи й машинозчитуваний носій даних (дискета, оптичний диск). Іншими словами — програми, що розроблені на основі певного алгоритму, є текстами і в цій якості є об'єктами авторського права [8; с. 248]. Але з

іншої сторони, суть програми, як зазначає В. Дмитришин, як послідовності математичних та логічних операцій (команд), які висловлюються машиноорієнтовною мовою, тобто в кінцевому варіанті послідовністю нулів та одиниць, не має відношення до літературного твору і не має на меті впливати на емоції людини, а призначена для виконання комп'ютером певної задачі за певну кількість кроків. Не підлягає охороні авторським правом і мова програмування, як вільно розповсюджуваний інструмент для перетворення алгоритму в програму [6; с.с. 203, 204]. Більше того, комп'ютерні програми фактично є результатами технічної творчості, яка зумовлює наявність у них певних властивостей технічних систем. Таке зазначення їхньої сутності надає підставу припустити можливість застосування механізму патентного захисту щодо охорони виключних прав на них.

Пропозиція щодо введення реєстраційно-формальної системи охорони прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми, бази даних та програмне забезпечення не є новою в світі. Зокрема, за законодавством США передбачена можливість захищати комп'ютерні програми поряд з авторським правом, ще й за допомогою патентів. У країнах ЄС активно обговорюється проект нової директиви Парламенту та Ради ЄС щодо патентоздатності винаходів, реалізованих на базі комп'ютеру. Під таким винаходом розуміється будь-який винахід, виконання якого містить у собі використання комп'ютеру, комп'ютерної мережі чи іншого запрограмованого пристрою, одна чи декілька складових якого реалізується в цілому або частково за допомогою комп'ютерної (-

их) програми (-ам). При проведенні експертизи таких винаходів застосовуються загальні критерії патентоздатності винаходів: новизна, винахідницький рівень та промислова придатність (промислове застосування), — але із доданням ще одного критерію — технічного вкладу. Винаходи, що мають своєю передумовою комп'ютерну реалізацію, можуть заявлятися як технічний пристрій (продукт) або спосіб (процес). На винаходи, реалізовані на базі комп'ютеру, розповсюджується загальний режим правової охорони прав на винаходи, але сам текст комп'ютерної програми може бути захищений засобами авторського права. Таким чином, відповідно до проекту директиви ЄС патентом охороняється новий принцип (метод, процес, продукт) рішення існуючої технічної проблеми, іманентною частиною якого є застосування спеціально створеної комп'ютерної програми, у той час як авторським правом охороняється форма вираження цього застосування [6; с. 206]

Безумовно, неможливо розраховувати на перехід найближчим часом в Україні до такої реєстраційно-формальної системи охорони прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми, бази даних, програмне забезпечення, коли проводиться окрема реєстраційна процедура отримання прав на об'єкти патентного права, а для об'єктів авторського права допускається можливість їх добровільного (необов'язкового) включення до реєстру об'єктів авторського права, включення до якого створює презумпцію законного володіння та використання відповідного об'єкта особою, що записана як його власник, до встановлення у судовому порядку іншо-

го. Тому, з причин особливої актуальності комп'ютерних програм, баз даних, програмного забезпечення як предмету інноваційної діяльності, вважаємо доцільним передбачити перехідний варіант для забезпечення їх відповідності критеріям (характеристикам) інновацій та можливості включення як основного елементу до їхнього складу. На нашу думку, не позбавлена сенсу ідея про введення окремого реєстру комп'ютерних програм, баз даних, програмного забезпечення, включення до якого здійснювалося б після проходження цими об'єктами кваліфікаційно-формальної експертизи на їх відповідність таким критеріям, як новизна, винахідницький рівень, наявність технічного вкладу, промислова придатність, а також встановлення новизни форми заявленого об'єкта. Іншими словами, пропонується надання реєстраційно-формальної системи охорони прав інтелектуальної власності на комп'ютерні програми, бази даних, програмне забезпечення за підсумками проведення єдиної патентно-авторської експертизи. Позитивні результати експертизи стануть підставою внесення дослідженого об'єкта до державного реєстру комп'ютерних програм, баз даних і програмного забезпечення та видачі державного документа (наприклад, свідоцтва), за яким охорона надається як змісту, так і формі відповідних об'єктів. Такій реєстрації комп'ютерних програм, баз даних та програмного забезпечення доцільно надати статус добровільної. Але її слід визнати обов'язковою у разі їх розроблення та впровадження в рамках здійснення інноваційної діяльності та при використанні в складі інновацій.

Іншим об'єктом інтелектуальної власності, що фактично може становити основний елемент інновацій, є ноу-хау. Дійсно, якщо нагадати практику великих корпорацій, то нерідко присутній факт випуску нової продукції за результатами досліджень без проведення попереднього патентування винаходу, а лише за умов дотримання суворої дисципліни із збереження комерційної таємниці, що пояснюється економією на часі та коштах, які необхідні для отримання патенту, та можливості швидкого морального старіння розробки. Але такий підхід не можна вважати доцільним з точки зору правового регулювання інноваційної діяльності — коли йдеться про такий важливий для державних інтересів об'єкт, як інновація, інформація про його сутність та результативність повинна бути доступною та достовірною, не повинна бути закритою в рамках режиму комерційної таємниці. Але інша річ, коли конкретна інформація про стан проведення досліджень, їх зміст та перспективи впровадження охороняються від розголошення третім особам для збереження конкурентних переваг. Іншими словами, комерційна таємниця (ноу-хау) використовується суб'єктами інноваційної діяльності в горизонтальних господарських відносинах з іншими суб'єктами, але не повинна бути закритою для державних органів у разі впровадження предмету ноу-хау як інновації для можливості здійснення контролю за такою діяльністю суб'єкта, якій фактично надається особливий господарський режим. Таким чином, комерційна таємниця (ноу-хау) практично постійно супроводжує інноваційну діяльність, а тому, безумовно, вклю-

чається до складу інновацій, але не є їх основним елементом, а лише допоміжним, супроводжуючим, який забезпечує доцільність проведення досліджень та розробок, а також їх наступне ефективне впровадження з точки зору досягнення позитивних економічних результатів.

Як видно із визначених раніше об'єктів інтелектуальної власності, які можуть виступати основним (базовим, визначальним) елементом інновацій, до їх числа не входять об'єкти авторського та суміжних прав (про комп'ютерні програми та бази даних мова йшла окремо) та засоби індивідуалізації (торговельні марки, комерційні найменування, географічні позначення). Їх відсутність у складі інновацій пояснюється іншим призначенням. Зокрема, об'єкти авторського та суміжних прав є результатами творчості людини та не пов'язані із реальним сектором економіки країни, а спрямовані на задоволення естетичних потреб людей, тому вони не відповідають такому критерію інновацій, як промислова придатність, та не здатні забезпечити підвищення (суттєве) якісних характеристик товару та/або виробничих процесів (технічних характеристик/технологічних операцій), що є основним "інноваційним" навантаженням. Крім того, на ці об'єкти відсутні правовстановлюючі (правоохоронні) документи — права на них виникають із моменту простої формалізації (об'єктування) результату творчої діяльності, — що створює підвищений ризик для володільців, а також інвесторів у порушенні виключних прав на них.

Що ж стосується засобів індивідуалізації, то їх головне призначення — виокремлення суб'єктів або

товару. Вони не містять в собі нові інтелектуальні рішення, а просто визначають продукцію або її виробника (в широкому розумінні). Тобто, вони не відповідають такому істотному критерію інновацій, як новизна, що зумовлює неможливість їх віднесення до числа основних елементів інновацій. Але як і у випадку з комерційною таємницею (ноу-хау) засоби індивідуалізації використовуються для позначення інноваційної продукції, а також для визначення самого інноваційного суб'єкта. Таке становище свідчить про можливість використання засобів індивідуалізації як другорядних, допоміжних елементів інновацій.

Неоднозначну відповідь містить питання про включення до числа основних елементів інновацій промислових зразків. На перший погляд, зазначений об'єкт інтелектуальної власності відповідає всім критеріям інновацій, що зумовлює можливість його включення до складу останніх як основного елемента: новизні, промисловій придатності, економічній доцільності його використання, формалізації та наявності правоохоронного документа на нього. Але така позиція не може бути визнана однозначною, причиною чого є сама сутність та об'єкти промислових зразків. Основним призначенням промислового зразка є визначення зовнішнього вигляду товару, а його об'єктом можуть бути форма, малюнок, забарвлення або їх поєднання. Іншими словами, щодо цих об'єктів інтелектуальної власності не йдеться про новий продукт, або новий процес, або нове вирішення про застосування відомого продукту чи процесу — мова просто про новий зовнішній вигляд вже застосованих продуктів. Тобто вони самі по собі

не здатні забезпечити підвищення (суттєве) якісних характеристик товару та/або виробничих процесів (технічних характеристик/технологічних операцій), що не дає можливості говорити про виконання ними техніко-технологічної та інтелектуально-інформаційної функцій інновацій. На цій підставі, вважаємо можливим використання промислових зразків у складі інновацій лише як другорядного, супроводжувачого елемента, але не як основного, базового.

Таким чином, об'єкти інтелектуальної власності в результаті проведення робіт із розробки проекту їх реалізації, доведення до стану, при-

датного до практичного використання та впровадження входять до складу інновацій та становлять їх елементи, причому частина з них складає групу основних (базових, визначальних) елементів, а саме: винаходи; корисні моделі; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; сорти рослин; породи тварин, — а інші можуть використовуватися лише як допоміжні, супроводжувальні елементи, тобто мають характер другорядних елементів інновацій. ◆

Література:

1. Стеченко Д.М. *Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. - К.: Вища шк., 2002. — 254 с.*
2. Пилипенко И.В. *Конкурентоспособность стран и регионов в мировом хозяйстве: теория, опыт малых стран Западной и Северной Европы. — Смоленск: Ойкумена, 2005. — 496 с.*
3. Савчук А.В. *Особенности экономической оценки и выбора инновационных проектов // Актуальные проблемы экономики. — 2003. — №1(19). — С.69 — 74.*
4. Елисеев А.Н., Шульга И.Е. *Институциональный анализ интеллектуальной собственности: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 2005. — 192 с.*
5. *Цивільний кодекс України. Затверджений Законом України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.*
6. Дмитришин В. *Проблеми удосконалення законодавства України про охорону прав на комп'ютерні програми // Матеріали виступлений 8-й міжнародної науково-практичної конференції "Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности". — 6—11 сентября 2004. — С. 203 — 209.*
7. Бережанська В. *Посилення захисту авторських прав розробників програмного забезпечення — вимога часу на шляху України до інноваційної економіки // Матеріали виступлений 9-й міжнародної науково-практичної конференції "Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности". — 5—9 сентября 2005. — С. 323 — 327.*
8. Яценко М.И. *Современные взгляды на правовую охрану изобретений, связанных с компьютерным программным обеспечением // Матеріали виступлений 9-й міжнародної науково-практичної конференції "Актуальные проблемы охраны интеллектуальной собственности". — 5 — 9 сентября 2005. — С. 245 — 252.*